

scilicet, talia futura esse vere libera, et ut talia cognosci. Cum enim Christus prænovit Tyrios et Sidonios facturos fuisse pœnitentiam, si virtutes in illis fierent, sine dubio prænovit libere facturos fuisse pœnitentiam: et similiter de Saule præseivit Deus libere fuisse ascensurum Ceilam, si ibi permaneret David, et Ceilatas libere fuisse illum tradituros, et sic de aliis. Sequela vero sæpius est a nobis probata, quia illa necessitas, licet per conditionalem illationem explicetur, re tamen vera non est necessitas solius illationis ejusdem effectus ex seipso, ut est illa: Quod est, quando est, necessario est; nec est illationis prioris ex posteriori, ut: Si homo loquitur, vult loqui: sed est necessitas causalitatis, et ex priori, et antecedenti hypothese independente ab usu libertatis; talis autem necessitas illationis est necessitas simpliciter. Neque immorabor nunc in refutandis responsionibus, quia partim id actum est in prolegomeno præcedenti, partim fusius in libro 5 agendum est.

21. *Veritas in contingentibus conditionatis certa invenitur, et in vi actualis dimanationis a sua causa cognoscitur a Deo.* — Sexto, concludimus ex dictis nihilominus in his conditionatis contingentibus inveniri veritatem determinatam, quia non sumuntur in vi illationis, sed in vi actualis dimanationis effectus a sua causa, quæ, tali suppositione facta vel concepta, per modum præsentis cognoscitur ab illo intellectu, qui suo intuitu attingit tanquam præsentia ea quæ futura sunt. Hæc assertio tam est contra eosdem, quatenus negant hæc conditionata esse scibilia ante decretum absolutum ex parte Dei, quam contra alios, qui absolute negant talia conditionata cognosci a Deo, certa et infallibili cognitione. Probatur autem ex eadem proportionem inter contingentia absoluta et conditionata. Intelligendum est enim quod, sicut in absolutis, causa existit in mente Dei, ita in conditionatis causa supponitur tanquam existens ex hypothese, et ut præsens in mente Dei ad modum existentis sub eadem hypothese, ut, in exemplo de David, supponitur David permanens intra Ceilam ita præsens in cognitione Dei ex hypothese, ac si futurum aliquando esset. Quod potest explicari ex modo quo nos solemus aliquid supponere, ut discurremus, vel inquiremus quod de illo consequenter dicendum esset. Deinde sicut in absolutis de causa existente vel præsentem in intuitu Dei ut existens, vere affirmatur in eadem mente Dei, talem effectum, libere esse dimanaturum ab illa, non quia in

virtute causæ hoc videat Deus, sed quia intuitu suo videt causam illam, tametsi liberam, tanquam influentem in illum effectum; ita in his conditionatis, de causa ex hypothese concepta ut præsentem sub tali existentia possibili, potest vere affirmari et cognosci in mente Dei, hunc determinatum effectum esse dimanaturum ab illa causa libere ex eadem hypothese, non quia in virtute causæ talis effectus determinate contineatur, aut videri possit, sed quia vere esset ad illum determinanda, et intuitus divinus propter suam infinitatem et immutabilitatem intuetur causam illam sic ex hypothese positam, tanquam præsentialiter influentem in hunc effectum et non in alium: ita ut propositio, quæ nostro modo concipiendi inde formatur, non sit hypothetica conditionalis propria et illativa, sed simplex et categorica, quæ dici recte potest de conditionato extremo: ergo sicut in futuris absolutis est veritas determinata per habitudinem immediatam causæ ad effectum de facto futurum, quem Deus propter vim infinitam intelligendi intueri potest, et ita infallibiliter præseire talia futura, ita in conditionatis contingentibus est veritas determinata per immediatam habitudinem causæ ad effectum ex hypothese futurum, quam Deus per modum etiam simplicis intuitus propter eandem infinitatem certo cognoscere potest. Probatur hæc consequentia, primo a paritate rationis et proportionis, quia de causa aliquando vere futura, non alia ratione futurum aliquod cognosci potest ab habente vim intelligendi et intuenti futura, nisi quia talis causa in re ipsa in actu secundo futura est, qui actus non potest non esse certus et determinatus, et ita ad illum dicitur habitudinem propositio de futuro, ut sit vera, et ad eundem terminatur intuitus Dei æternus et infinitus; sed eodem modo causa ex hypothese proposita et apprehensa ac si futura esset, consequenter transitura esset in actum secundum, qui in re non posset esse, nisi certus et determinatus; ergo propositio de futuro dicens habitudinem ad talem effectum, in re erit vera, et ad eandem infinitatem et immutabilitatem intuitus divini pertinet, ut illam attingat. Et deinde sicut captum humanum superat intelligere quomodo divinus intuitus et intellectiva virtus hanc habeat efficacitatem in his conditionatis, ita plane in absolutis; neque est major difficultas in his quam in illis, si quis attente et considerate rem inspiciat; ergo sicut illud prius non negatur Deo, ita neque hoc posterius negari debet.

22. *Nulla est ratio cur Deo conditionata denegetur.* — Denique, ex hoc modo declarandi veritatem objectivam quæ his conditionatis futuris contingentibus inesse potest, et secundum quam cognoscibiles sunt, satis constare potest nullam implicationem contradictionis assignari posse in hujusmodi objecto scibili, vel in ejus scientia; ergo hoc satis est ut a nullo recte de Deo sentiente negari debeat aut possit hæc scientia. Consequentia hæc probatur facile ex comparatione facta inter omnipotentiam et omniscientiam Dei: æque enim sunt infinita; ergo, sicut negari non debet aut potest Deum posse aliquid quod repugnantiam non involvit, ita nec potest negari eum scire quidquid non implicat contradictionem. Item ratione supra facta, quod si objectum est cognoscibile, scientia est possibilis, et si est possibilis, inest Deo: at si objectum illud esse potest verum sine repugnantia, eo ipso cognoscibile etiam esse; ergo etiam est possibilis ejus scientia, ac proinde Deo non neganda. Denique talis scientia ex proprio conceptu, si in ea non invenitur repugnantia, præ se fert magnam perfectionem et dignissimam Deo, multumque extollit capacitatem (ut sic dicam) et amplitudinem divinæ intelligentiæ ac scientiæ. Et ad extollendam divinæ providentiæ rationem et exactissimam prudentiam in suis operibus est accommodatissima; nam quo providentiæ ordo ac dispositio, ex ampliori cognitione et præsentia futurorum eujusque ordinis et rationis, cogitari possint, eo prudentia excellentior et perfectior intelligitur: multum ergo pertinet scientia hæc ad divinam perfectionem, si in ea implicatio non invenitur, ut in antecedenti sumebamus.

23. *Ex hac scientia extollitur divinæ providentiæ ratio.* — Illud autem antecedens vel ex ipso credibile fit, quod talis scientia videtur esse necessaria ad summam perfectionem providentiæ et prudentiæ, quæ in Deo semper cogitanda est, et ideo dixit alicubi Augustinus non posse Deum non scire varios et mirabiles ac infinitos modos quibus voluntates humanas moveat eo modo quo novit eis convenire ut convertantur, neque etiam posse ignorare, si aliquid tali vel tali modo fieri permittat et infallibiliter esse eventurum, prius etiam ratione quam illud permittat. Et præterea idem antecedens ex discursu facto videtur satis persuaderi, quia nulla repugnantia major potest assignari in futuris conditionatis quam in absolutis, supponendo quod absoluta per se primo

non habent veritatem determinatam ex decreto prædeterminante, sed ex præsentia æternitatis, ut D. Thomas docet, et rationes factæ, tum de libertate, quæ aliter lædi videtur, tum de malis actibus, quorum prima origo in divinam voluntatem, juxta illam sententiam, refunditur, videntur convincere. Secluso ergo tali fundamento veritatis et præscientiæ futurorum liberorum, nulla profecto major repugnantia potest assignari in veritate et præscientia futurorum conditionatorum, quam absolutorum; at in absolutis nulla est, ut declaravimus ex fundamentis certissimis, maxime in doctrina D. Thomæ; ergo.

24. *Repugnantia nulla in hac scientia ostenditur.* — Denique, ut probemus hanc scientiam esse Deo possibilem sine repugnantia, satis nobis est quod talis repugnantia non ostendatur. Nam omnis scientia, ut talis est, et per se spectata, aliquid perfectionis importat. Unde qui dicunt hanc scientiam non esse in Deo, tenentur ostendere ipsam esse quid impossibile et repugnans, et ideo non esse in Deo: hanc autem repugnantiam nobis non ostendunt, neque in ipsa scientia absolute, nec in eadem ut independente a decreto prædeterminante, seu a quocumque libero decreto secundum ordinem rationis præexistente in Deo; ergo. Minorem probamus nunc respondendo ad fundamentum, seu difficultatem in principio positam, nimirum, quod in his propositionibus non possit esse determinata veritas: procedit enim fundamentum illud ex falsa apprehensione talium propositionum; nam cogitantur ac si affirmarentur et cognitæ essent in vi conditionalium, et ex sola necessaria connexionem cum tali causa posita ex hypothese in tali vel tali dispositione; in quo sensu verum est non habere determinatam veritatem, nec posse in vi illationis cognosci, imo id nos maxime contendimus. Addimus vero in alio sensu esse accipiendas, ut sint tantum de conditionato extremo, de quo, per modum categoricæ ac simplicis propositionis, affirmatur vel negatur quid acturum sit vel non sit, si supponatur esse præsens in hac vel illa temporis differentia. Et sic dicimus in illis esse determinatam veritatem, non minus quam in propositionibus absolutis de futuro contingenti, et veram contradictionem inter eas fieri, ita ut necessario altera determinate vera, altera determinate falsa esse debeat, ac proinde possit per certam scientiam comprehendendi, et pro certo præcognosci. Ad probationem autem, si contra hunc sensum procedat,

concedendum primum antecedens, nimirum rem, antequam fiat, non habere esse in se, sed in causa; et neganda consequentia, scilicet, non habere esse futurum, nisi prout illud esse est in causa. Nam licet verum sit illud ipsum esse quod nunc est tantum possibile et in causa, denominari futurum, et tale affirmari per propositionem de futuro, nihilominus non dicitur futurum prout est in causa, sed prout erit in se. Itaque ipsum esse possibile, quod res habet in causa, est quasi subiectum, quod denominatur futurum; non tamen est futurum, nec denominatur a modo essendi quem habet in causa, sed a modo essendi quem in se habebit a tali causa in aliqua futura duratione.

25. *Argumenta diluuntur.* — *Confirmatur ad hominem.* — Cum autem urgetur, quia illud esse futurum includit esse quod res futura, quamdiu est futura, non habet in se, sed in causa, respondeo includere illud esse ut subiectum denominationis futuri, non ut formam denominantem futurum, ut sic dicam, quia illud esse, prout est in causa, non est futurum, sed præsens. Forma autem illa a qua illud esse possibile in causa denominatur futurum, non est causa ipsa, vel determinatio ejus, ut toto illo argumento contenditur, nam hoc est tollere contingentiam effectuum, et libertatem causarum secundarum: nec est aliqua res actu existens, cum supponatur res futura in esse tantum possibili: est ergo habitudo quædam quam res, prout est in causa, habet ad seipsam ut erit præsens suo tempore. Qui ordo, licet secundum compositionem mentis nostræ sit aliquid rationis, in mente Dei est objectiva præsentia, quam illud esse habet in æternitate, ratione cujus veritas illa per modum præsentis cognoscitur, quamvis in ordine ad nos denominetur futura secundum varias temporis differentias. Dicitur hæc quidem in futuris contingentibus absolutis locum habere, et necessaria esse ut tanquam præsentia, salva contingentia, et non tanquam futura necessaria, potius quam ut contingentia, præsciantur; at vero futuris conditionatis non ita posse accommodari, quia in prioribus illa præscientia fundatur in existentia, quam res futura vere habebit in suo tempore, quod fundamentum in his conditionatis deest. Respondeo actualem existentiam, aliquando futuram, esse fundamentum veritatis absolutæ assertionis de futuro, eodemque modo servata proportione existentiam actualem, quæ ex hypothesis esset futura, esse fundamentum veri-

tatis conditionatæ assertionis, et ideo utramque veritatem posse cognosci ad modum præsentis, quia Deus non accipit scientiam a rebus, ut ab actuali existentia objecti pendeat. Et revera etiam in futuris absolutis res, prius quam suo tempore et ad extra producat, non habet in se existentiam; sed intuitus divinus attingit illam, ut præsentem absolute; ita ergo in conditionatis attingit rem futuram per modum præsentis: unde illud discrimen valde materiale est respectu divini intuitus, et eminentis cognitionis ejus. Et potest hoc ad hominem confirmari contra eos qui saltem post decretum conditionatum Dei concedunt cognosci hæc futura; nam ut non videantur a divo Thoma discordare, simul docent cognoscere Deum illa ad modum præsentium, cum tamen divinum decretum conditionatum non det veram existentiam rei futuræ; satis enim censetur quod daret illam, si conditio impleteretur. Ita ergo nos dicimus quod etiam absque tali decreto, et ante illud, daret illam, si alia conditio impleteretur: nam illud licet non videatur in causa, videri potest in se propter eminentiam divini intellectus.

CAPUT VIII.

QUÆ DECRETA CONDITIONATA ET LIBERA DEO ATTRIBUENDA SINT, ET IN ILLIS NON POSSE CONTINGENTIA SUB CONDITIONE FUTURA PRÆSCIRI.

1. *Status quæstionis.* — In superiori capite ostendimus posse in his futuris conditionatis esse determinatam veritatem, etiam ut obijciuntur intellectui divino, prius, secundum rationem, quam divina voluntas aliquod decretum liberum et conditionatum habeat, quod satis est ut præscientia talium futurorum Deo non negetur. Ex quo sufficienter improbatur sententia generaliter negans Deo hujusmodi præscientiam; imo, ut dixi, hæc est sola ratio a priori hujus veritatis, quia si non ostendatur implicatio contradictionis in tali scientia, non est Deo neganda. Aliæ vero rationes quæ addi possunt ex utilitate vel necessitate talis scientiæ desumptæ, vel ad perfectissimam Dei providentiam, præsertim circa prædestinatorum electionem, liberorum actuum honorum prædefinitionem, vel circa peccati permissionem cum infallibili eventu, vel denique ad explicandum auxilium efficac præveniens: hæc, inquam, rationes late in libro 2 de Scientia futurorum tractatæ sunt, quod ideo nunc facere omittimus, et quia hæc utilitas vel necessitas

hujus scientiæ præcipue probanda est ex his quæ postea, in libro 3 et 5, de Gratia efficaci, contra motionem physice prædeterminantem, et de permissione peccati contra prædefinitionem ejus dicenda sunt. Quia vero contra novam evasionem admittendi præscientiam horum futurorum sub conditione, ita tamen ut decreta conditionata præcedant, in quibus fundetur, pauca in aliis locis diximus, visum est in hoc capite inquirere an et quatenus talia decreta Deo tribuenda sint, ut ex discursu ejus constet sine fundamento illa confingi, quæ ad dictam scientiam fundandam inventa sunt.

2. *Primus modus conditionalis decreti in duplici conceptu acceptus.* — Primo igitur observare oportet duobus modis posse in Deo supponi conditionale decretum. Primo, ut conditio ponatur ex parte ipsius voluntatis divinæ, ita ut sensus non sit Deum habere vel habuisse tale decretum, sed quod haberet illud si talis vel talis conditio poneretur. Quod duobus modis potest concipi, scilicet, vel ponendo ipsum conditionatum decretum pro antecedenti, seu subjecto in conditionali propositione, vel ponendo illud ex parte consequentis seu prædicati. Exempla facile poni possunt in facto Tyrionum, ut decretum conditionale tale sit: Si Deus decrevisset ut in Tyro signa talia fierent, illi agerent penitentiam; vel, e contrario: Si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes, Deus decrevisset illorum voluntatem ad consensum determinare. In neutro enim modo enuntiandi tribuitur Deo de præsentibus aliquod decretum quod jam habeat, sed affirmatur quod jam habuisset. Est tamen diversitas consideranda inter illos duos modos. Nam cum decretum ponitur sub conditione ex parte subjecti seu antecedentis, nullo modo attribuitur, vel affirmatur de Deo tale decretum, sed tantum affirmatur quid ex illo sequeretur, si poneretur. Et hoc modo deservire potest tale decretum sub conditione suppositum ad cognitionem multarum conditionalium contingentium de voluntate creata, ut ex dictis facile patere potest, et statim magis explicabitur. Quando vero decretum ponitur ex parte prædicati, seu consequentis conditionalis, pertinet ad sola decreta divina, quatenus per modum futurorum secundum rationem cognosci possunt, de quibus nunc nihil disserere decrevi, quia ad punctum de gratia, quo tendimus, non referunt.

3. *Secundus modus conditionati decreti.* — *Aliquorum placitum.* — Alio modo possunt decreta conditionata esse in Deo, ita ut conditio

solum ponatur in objecto, actus vero et actualis determinatio vere sit in Deo absolute et de præsentibus, ut si intelligamus Deum intra se statuere hoc modo: Decerno quod, si virtus et signa fierent in Tyro, darem Tyriis auxilium internum prædeterminans, aut majus vel specialius quam Judæis sum daturus. Et de his decretis conditionatis circa ea quæ nunquam futura sunt, aliqui putant esse impossibilia, quia neque in Deo possunt ponere mutationem, ut per se notum est, neque etiam in objecto faciunt mutationem, cum conditionalis nihil ponat in esse: impossibile autem videtur Deum habere decretum liberum sine aliqua mutatione, vel in ipso, vel in objecto volito. Quia quando Deus habet decretum liberum, prius ratione intelligitur a nobis non volens, neque nolens, sed quasi indeterminatus, et in secundo signo rationis est volens per decretum suum; hoc autem intelligi non potest sine aliqua mutatione. Quod si hæc sententia vera esset, funditus rueret sententia ponens præscientiam conditionatam in decreto conditionato.

4. *Quid censendum.* — *Universalis conclusio.* — Sed nihilominus illam sententiam probare nunquam potui. Quia, sicut falsum censeo negare Deo præscientiam alicujus scibilis, sive absoluti, sive conditionati, ita non minus censeo absurdum negare Deo libertatem, seu potestatem volendi omne objectum volibile honeste, et secundum rectam rationem, ut nostro modo loquamur. Unde considero differentiam inter scire et velle, quod scire actualiter est ex perfectione simpliciter ac necessaria, supposita veritate scibili et ex parte objecti; at velle actu quodcumque objectum creatum amabile, etiam honestum, non pertinet ad perfectionem simpliciter, et nihilominus posse illud velle pertinet ad perfectionem potestatis liberæ: cum ergo objectum conditionatum de se amabile sit, secundum rectam rationem, et nos possimus illud velle, non est hæc potestas neganda Deo, qui non minorem habet libertatem in volendo, quam homo. Propter quod universaliter censeo posse Deum habere circa objecta creata honeste amabilia omnes actus liberos voluntatis, quos potest homo habere, seclusa imperfectione et mutatione in ipso Deo, quæ invenitur in homine, etiam per efficientiam, et receptionem talium actuum. Nec videntur posse negari decreta omnia circa objecta conditionata sine multis incommodis. Nam Deus offert homini gratiam et remissionem peccati,